

CSERNÁK ÁRPÁD

A BALERINA

Félelmet érzett, amikor halántéka hozzáért a radiátor műanyagcsavarójához. Az a vészjósló, hörgő hang, ami a nyaka alatt a csövekben üzenetként érkezett, mintha azt sugallná: nincs menekvés, nincs kiút, meg kell történnie: a halántéka törekeny, érzékeny, a támadó tárgy rideg és kemény, s az ütközés elkerülhetetlen.

Az ágyául szolgáló ágybetétet napokon át tologatta háromszor öt méteres szobájában, amikor beállt a hideg. Eredetileg a másik oldalra tette, de ott jeges kezek nyúltak ki a falból, fagyos tenyér simult a homlokára, jégujjal nyulkáltak a fülébe; kénytelen volt az ágybetétet kilencven fokkal elforgatni, annak reményében, hogy az ilymódon mellékerülő fal melegebb lesz, mivel annak másik oldalán szintén lakószoba van, nemcsak a szabadon bitangoló fagyos szél. Elképzelése igaznak bizonyult, de így meg fejtetőjére zúdult a hideg: ezen az állapoton is változtatni kellett. Újabb kísérletek után, a legmelegebb zúgra rátalálva, fekhelye oda került, ahol most van: a fürdőszobával közös falhoz, és feje közvetlenül a fűtőtest mellé, a halántékának szegeződő műanyag-csavaróval. Úgy érezte, ez figyelmeztetés: számára még ismeretlen, de máris szorongásokat előidéző eseménysorozat kezdete.

Amikor abba kellett hagynia a táncot, és végérvényesen kiderült: nem lehet gyereke, akkor úgy gondolta: jobb lenne meghalni, de nem tudta eldönteni mikor, hogyan és mivel? Nem értette, hogy telhet ilyen gyorsan az idő: egyik nap még életvidám, reményekkel, tervekkel teli kislány, és másnap arra ébred: mindennek vége. A sok apró hiba hogyan duzaszthatta idáig elkéseredését, reménytelenségét? Amikor felvették a Balett Intézetbe, nem így gondolta. Kímondhatatlanul boldog volt: úgy érezte, megérkezett álmai birodalmába, s most itt gubbaszt egy ágybetéten, fejét a fűtőtest meleg csövének támasztva; odébb lapjaival lefelé fordított képslap, a szemüvege, bekapcsolt hőszugárzó. A radiátor csak hörgött, ijesztgette, de nem tudta kifűteni rosszfekvésű szobáját.

Ragyogóan szép kislány volt: remek formákkal, tökéletes arányokkal, nagy fekete szemekkel. Ezek a szemek néztek rá most is társbérleti szobájának faláról; ezek az életre és életteremtésre teremt formák duzzadtak ott a falakon, régi fotókon: néhol megsárgultan, néhol repedeztetten, de meggyőzően teste hajdani szépségéről: balettcipőben, kis szoknyácskában, testhez-tapadó trikóban, félmeztelenül, meztelenül. Hogyan sodródott sztriptíz-bárba? Hogyan lett belőle szimpla statiszta? Örök magányos és kiöregedett balerina? Nem értette. Annyira hirtelen történt az egész; szinte észre sem vette. Ő csak élt. Örült, ha tetszett, örült, ha kellett. Soha nem töprengett: hova vezet az az út, amin megteszi az első lépéseket testének bővületében, az elbűvöltek bővületében; nem számolva a következményekkel.

Ruhástúl ült: nyakas fekete garbóan és farmernadrágban, elrejtve az enyhe fonnyadás tüneteit, de arca fokozottan magán hordozta az elmúlt évek fájdalmait, kiábrándulását, és hiába kelthette volna bárkiben kíváncsú látványát, ha egyszer nem látta senki, és ő nem is kívánta, hogy lássák, mert nem érezte magát többé kíváncsúnak. Hideget és szárazságot érzett állandóan. Csak hideget és szárazságot. Magában és maga körül egyaránt.

A külföldi sztriptíz sikerek után visszatért Magyarországra és leszerződött az egyik vidéki színház balettkarába, ahol - fénykorában - kiélhette vágyait. Néha szólót táncolt, és ilyenkor, úgy érezte, mindenért kárpótlást nyert. De ez az időszak tisztavirág életűnek bizonyult, és hamarosan a hanyatlás következett. Amikor az orvos, tizenegyedik abortusza után közölte vele, hogy most már nem számíthat arra, hogy valaha is ki tud hordani egy gyereket, mintha megrepedt, kiszáradt volna benne valami végérvényesen. Akkor kezdett el rohamosan visszacsenni a táncban. Egyszerre minden értelmét veszítette: dekoncentrált lett; kondícióval, idegekkel sem bírta a kemény tréningeket.

Néhány évvel ezelőtt közölték velem, hogy nem tudják a továbbiakban táncosnőként alkalmazni, és felajánlották a csoportos szereplői státuszt. Némi töprengés után elvállalta. Ebből az időből is fennmaradt néhány fotó: különböző jelmezekben látható, de mindig tömegben, és mindig az utolsó sorokban. Évek óta statisztál, de tánctudására nem volt többé szükség. Új igazgató jött, új rendezők, akik már nem is tudták, hogy ő valaha táncosnő volt.

Behúnyta a szemét. A falon keresztül, a fürdőszobából viháncolást, vízcsobogást hallott. A társbérleti fürdették gyerekeiket. A vízcsobogás átcsapott tenger-morajlásba. Ő a hullámok felé igyekezett. Néhány méterre volt a tenger és ő rohant felé, mind jobban fokozva az iramot, de nem közeledett. Lassan hullámozott a tenger, fenségesen, egyre elérhetetlenebbül, és ő egyre mélyebbre süppedt. Először csak bokáig, aztán térdig, majd hasáig, melléig ért a kavics, a nyakát szorongatta. Artikulátlan hang tört elő a torkából. Felébredt.

Felállt, felgyújtotta a villanyt, és nagyméretű tükre elé lépett. Nézte az arcát. Szarkalábos, mély árkából fakó szemek néztek rá. Szája szélén két éles vonal, és így festetlenül sárgás volt a bőre és száraz.

Vetkőzni kezdett. A fürdőszobában megszűnt a zaj; néhány ajtócsapódást hallott még, távolabbról duruzsoló beszédhangokat. Mintha feliratot látta: MEGÜRESEDETT A FÜRDŐSZOBA! Egészen jó combjaim vannak még, gondolta. Könnyed mozdulattal végighúzta kezét a hasán. Itt már tapintható gyűrődéseket érzelt. A kéz tovább kúszott fölfelé és a melle alá nyúlt, megemelte. Egy pillanatra a hentest látta, amint félkilónyi színhúst dob a mérlegre. Elejtette a mellét. Köpenybe bújít és kiment a fürdőszobába. Tűzforróra állította a zuhanyt, hogy éppcsak elbírja a bőre, ami pillanatok alatt vörösen felizzott. Gyors, gépies mozdulatokkal fürdött, törülközött; gondolatok nélkül. És örült ennek az állapotnak, mert ilyenkor nem érzett fájdalmat, félelmet; nem volt jó, de nem is volt rossz: a semmi volt az, a teljes üresség.

Sietve bújít az ágyba, nehogy elmúljon ez a kellemetlen állapot. Nyugodtan és álomtalanul szeretett volna aludni. De nem tudott. Ahogy eloltotta a villanyt és behúnyta a szemét, kezdődött minden előlről. Arcokat, alakokat látott, mondatfoszlányokat hallott. Néha felfedezett egy-egy ismerőst, de torzul elrajzolva. Forgolódott a sötétben, erőltette az alvást. Oldalára feködött, lábát felhúzta a melléig, kezét a combjai közé szorította.

Reggel korán kelt. Sorra levette a falról régi fotóit. SZEMBE KELL NÉZNED A TÉNYEKKEK, gondolta, és ez a mondat megint felhívásként érkezett. Transzparens: SZEMBE KELL NÉZNED ÖNMAGÁDDAL! Csattogtak agyában és világítottak szeme előtt ezek a rokonértelmű parancsolatok. Nem tudott tőlük szabadulni az utcán, a boltokban sem. Úgy közlekedett, mint egy alvajáró; mint aki vendégségben van itt csupán.

Benézett a színházba: hátha jött levele, bár biztosan tudta, hogy nem jött. Elolvasta a próbatáblát az első betűtől az utolsóig: semmi, ami rá vonatkozna. Pontosan tudta, hogy így lesz, mégis újra végigolvasta az egészet. Képtelen volt tovább lépni.

Máskor, ha ilyen állapotban volt: elment fodrászhoz, kozmetikushoz, fürdőbe, s amíg a külsőt tatarozták, úgy tűnt a belső rend is helyreáll. Most minden próbálkozása hiábavalónak bizonyult. Ott toporgott a próbatábla előtt és minden belső javaslatára ez a visszakérdezés érkezett: MINEK?

Éles vonalfütyt riasztotta. Nagy elszánással indult az állomás felé...

II.

Az író letette a tollat, kiment a kamrába; talált még egy üveg bort, kihúzta a dugót, aztán visszament a szobájába. Újra olvasta az eddigi oldalakat. Közben ivott néha a borból. „Ez a nő kísértetiesen hasonlít Piroskára” - állapította meg. „Különben nem rossz. Még lehet belőle valami. De hogyan fejezzem be? Mi lesz a „végkifejlet”? Mi lesz vele? Tényleg: mi lehet vele?”

Néhány évvel ezelőtt, könyvhéten, író-olvasó találkozókat szerveztek abban a megyében, amelynek székhelyén Piroška, az ottani színház balettkarának egyik tagja lakott. Akkor és ott ismerkedtek meg. Az író mindig „beszerzett” magának egy nőt az ilyen kiruccanások idejére.

Tapasztalt, „problémamentes” nőket, akik „értik a csíziót”, nem kell velük „vergődni” és megbízhatóak, mert tudják, mire lehet számítani. Piroskát is ilyennek látta, és nem alaptalanul. De később különös dolog történt. Amikor végeért az előadássorozat, nehezebbre esett elutazni.

Most mégis meglepte, hogy eszébe jutott. Amikor hozzáfogott az íráshoz, nem is gondolt rá. Nem akart rá gondolni. Most meg „a tudatalattija felülbírálja racionális énjét” és agresszíven előhozakodik ezzel az emlékkel. Mi a fenét akar tőle? Kezdett kibillenni megszokott, a témát önmagától eltávolító állapotából. Máskor csupán kellemes bizsergést érez, mintha jégrevűt vagy ökölvívó mérkőzést kommentálna. „Kell a rálátás” - szokta mondogatni. Most meg ideges, zaklatott. Mi van vele? Ledobta a papírokat és bambán maga elé nézett. Kis idő múlva felhúzta az óráját, megemelte a borosüveget, aztán visszatette: üres volt. „Áh, fáradt az agyam. Elég volt. Ma már nem dolgozom többet.”

Az elkövetkező napokban gondterheltek, zavartnak látszott, és - bár sokat volt egyedül a szobájában - egy sort sem írt. Aztán kiment a Keletibe és felült egy vonatra.

Egész úton azon töprengett: vajon a novellája befejezéséért vagy Piroskáért utazik? Nem tudta eldönteni. Bizonytalanná vált. Felborult benne minden: Pedig olyan szépen elgondolta, kifundálta, hogy „egy kiöregedett balerina elrontott életével megmutatja: milyen nehéz a nők sorsa”; mennyire kiszolgáltatottak, a férfiak mennyire önzők, a felelőtlenség milyen tragédiához vezet, és van egy pont, amikor már nem lehet segíteni. Most is az járt a fejében: ennek a nőnek meg kell halnia. Nincs más választása. Kicsit félt is a várható élményektől. Most, hogy ő is szereplőjévé válik ennek a történetnek, módosultak a dolgok. Dehát ki gondolta, hogy itt Piroskáról lesz szó? Egy valóságos személyről? Nem, így nem ölheti meg, hiszen ő nem lehet gyilkos.

Ahogy megérkezett a városba, egyenesen Piroska lakására sietett. Hosszan csöngetett. Senki nem volt otthon. Bement a színházba. A portás azt mondta: napok óta nem látta. Több olyan emberrel találkozott, aki nem is ismerte. Végül megkereste az igazgatót. Tárgyalt vele esetlegesen bemutatásra kerülő darabjáról. Ezt az alkalmat is felhasználta, hogy „nyomozzon” Piroska után. Csak úgy mellékesen, hogy gyanút ne keltsen.

- Arra gondoltam, kéne ide egy jó táncosnő. A főszereplőm víziói, álmai néha megelevenednének. Pantomimikus jelenetekre, táncbetétekre gondolok.
 - Érdekes - mélyzött közhelyszerűen az igazgató -, ez föl sem merült bennem.
 - Pedig dramaturgiailag szükségét érzem. Ebben a darabban sok a filozófikus tartalom, a monológ; ezeket feltétlenül meg kell törni egy kis látványossággal. Persze nem akármilyenel.
 - Nézd. Végsősoron semmi akadálya. Van balettkarunk, majd eltáncolja valamelyik kislány.
 - Igen-igen, de ide már egy korosabb, asszonyosabb jelenség kellene. Ez a darab stílusából, a főhős karakteréből következik.
 - Hát sajnós a nagymamák már nemigen táncolnak - mondta az igazgató, és jó humorától eltelve széles mosoly húzódott végig az arcán.
 - Én évekkkel ezelőtt jártam itt, és emlékszem egy remek táncosnőre aki alkalmas lenne erre a feladatra.
 - ?
 - Azt hiszem Piroskának hívják. - Az igazgató arca bezárult; befelé figyelt:
 - Piroska, Piroska... nem tudok róla, hogy lenne ilyen balerinánk.
 - Ha jól emlékszem, Kiss vagy Nagy..., ilyen egyszerű neve van. Sudár fekete nő, kicsit szélesedő temporral.
 - Ja, a Kiss! - derült föl ismét a direktor, de menten be is borult - Hát az nem táncosnő; segédszínész, de sajnós annak is rossz.
 - Lehet, hogy annak rossz, de kitűnő táncosnő, hidd el nekem. Én még láttam táncolni. - Az igazgató arca gyermekire váltott:
 - Hát látod, ezt nem is tudtam.
- Annyit mindenesetre megtudott az író, hogy Piroska él.

A beszélgetés után azonnal visszament a lakáshoz. A társbérlő nyitott ajtót és közölte, hogy tudomása szerint Piroska nincs itthon, de azért nyugodtan menjen be, és várja meg.

Amikor belépett a szobába, nem ismert rá. Egyetlen pozdorjalemezre ragasztott ikonkép-ró a falon: Madonna és a gyermek. A nagy tükör helyén rácsos kiságy; a smink-asztal helyén fiókos szekrényke. Az egész szobában rend és tisztaság. Mindenben egy gondos asszony keze nyoma. Mi több: egy gondos anyáé.

Kis ideig fel-alá járkált, néha megállt az ablaknál és kinézett. Végül leült és várt.

Egy órát sem töltött egyedül, és megérkezett Piroska. Már kintől hallotta a hangját:

-Jól van Anna, nagyon szépen viselkedtél, bátor kislány vagy. Most szépen megvacsorá-zunk, aztán megfürdünk.

Amikor benyitott, karján a néhány hónapos gyerekekkel, és meglátta az író, először megle-pődött, aztán természetes hangon közölte:

- Tanácsadáson voltunk.

Annát betette a kiságyba, bekapcsolta a villanymelegítőt, az egyik polcra cumisüveget vett le és kiment. Anna a hasán feküdt és egy gumi-manóval játszott: nyomogatta és az füttyült. Az író nézte és rettenetesen ostobának érezte magát. Piroska térült-fordult, s már karján tartot-ta Annát és etette. A férfi nem merete megkérdezni, kié a gyerek. Piroska, mintha megérezte volna, válaszolt a ki nem mondott kérdésre:

- Örökbe fogadtam. De - tette hozzá gyorsan - az én kislányom. Így tudj róla, bár...
- ezt a mondatot nem fejezte be. - Anyának fog szólítani.

Az író próbált más témára váltani:

- A színházban mi újság? - ő is visszahallotta a kérdés képtelenségét, de már kimondta. „És végül is - dühöngött magában - mi a fenéért vagyok én itt megilletődve?”

- Nem tudom. Nem is érdekel - hangzott a válasz -. Azt hiszem, igénybe fogom venni a nyugdíjamat, ami jár nekem mint táncosnőnek.

- Hát az nem lesz sok.

- Kettőnknek elég.

- És ha felajánlanának neked valami komolyabb feladatot?

Piroska felnézett: - Táncosnőit?

- Nem. Nem vállalnám el - felelte kis megtorpanás után -. Hattyúdál lenne, és az szo-morú. Én nem szeretem a szomorú dolgokat... Meg nem is vagyok tréningben... Nem, nem. Már nem vagyok táncosnő, és ezen egy-két kegyelem-fellépés nem változtat. Ez végleges ál-lapot, ahogy húsz éves sem leszek többé. - Közben befejezte az etetést és vetkőztetni kezd-te Annát. - Ne haragudj, de nekem fürdetnem kell. Ha kedved van, maradhatsz, de...

- Nem segíthetek valamiben? - vágott közbe a vendég. - Úgy értem, a későbbiekben.

- Nem - mondta Piroska határozottan -, nincs szükségem segítségre.

Az író vegyes érzelmekkel ment ki a pályaudvarra, és vegyes pálinkát ivott a vonat indu-lásáig. „Piroska nem az én balerinám - állapította meg tárgyilagosan még a restiben -; tud-hattam volna: az én balerinám csak bennem táncol. Vagyis nem táncol: béna.” És ettől az alapgondolattól egész úton nem tudott szabadulni. A két deci bűdös pálinka nem segített ab-ban, hogy feleljen a rászegeződő kérdésekre. Kibámult az ablakon, hallgatta a vonat ag-resszív zakatolását, az állomáson vásárolt újságokat böngészte, aztán az étkező kocsiban újabb féldecikkel próbálta magát érzésteleníteni. Megmagyarázhatatlan bosszúvágy tüzelte: "Megölöm. Azértis megölöm! Most már megölhetem; semmi közöm hozzá."

Késő éjjel ért haza. Már nem volt ereje ahhoz, hogy leüljön az írógéphez és befejezze „A baleriná”-t. A fekhelyéül szolgáló ágybetét felé botorkált, de megszédült, ráesett a fűtőtest-re és beverte a halántékát. Esméletlenül zuhant a földre.